

Editoriál

Postavenie vedy a výskumu v architektúre ostane jednou z večných tém, ktorej výsledkom môže byť len priebežná diskusia v oscilácii medzi teóriou ako vrcholom poznania a adoráciou praktickej tvorby. Objektívny stav hodnotenia nás priviedol k honbe za vyššími kategóriami publikačných výkonov, čo je v poriadku, hoci sa ich často snažíme len predstierať. Na druhej strane by sme nemali podceňovať publikovanie v solídnych médiách nižšej kategórie, najmä pre mladších kolegov je to prirodzený tréning. My starší tiež často potrebujeme osloviť aj „nevedeckú“ komunitu.

Zdrojom diskusie alebo len voľného rozmýšľania je individuálne prirodzené nevyspytateľné hnutie mysle alebo podnet zvonka. V ostatnom čase ma takto zaujala obsiahla kniha Oswalda Spenglera *Zánik Západu*, napriek tomu, že už nie je nová. Vyšla však v aktuálnom českom preklade v roku 2010 vo vydavateľstve Academia. Kniha je provokatívna vo viacerých úrovniach. Spochybňuje konzervatívne členenie dejín na starovek, stredovek a novovek, v ktorom väčšinou zotrvávame s neotrasiteľnou konzervatívnou tvrdošijnosťou. Spenglerovo hľadanie morfológicky ucelených dejinných útvarov je inšpiratívne možno najmä pre architektúru. Pre nás je zaujímavá aj téza o eskalácii civilizácie do štádiá – klimaxu svetového mesta. Zdá sa, že všetky veľké knihy 20. storočia o meste sú rozvinutím a potvrdzovaním tejto tézy. V našom kontexte je zaujímavý aj ďalší ťažiskový názor: predmetom vedeckého výskumu môže byť len príroda, výskum dejín je skôr doménou poézie, citujem: „... chcieť pojednať dejiny vedecky je v konečnom dôsledku vždy niečo rozporuplné. Pravá veda stačí tak ďaleko, ako majú pojmy správnu a falošnú platnosť. To platí o matematike aj o prípravnej historickej vede zberu, usporadúvania a triedenia látky. Ale vlastný dejinný pohľad ... patrí do ríše významov, kde smerodajné slová nie sú správne a falošné, ale povrchné a hlboké. ... Príroda sa má pojednať vedecky, o dejinách sa má básniť. ... Obraz dejín ... je obraz pamäte. ... Neexistuje teda žiadna veda dejín, ale prípravná veda pre ne, ktorá sprostredkúva, čo tu bolo. Pre samotný dejinný pohľad sú dáta vždy symboly. Ale výskum prírody je len veda.“

Naše texty sú v tomto ponímaní viac poetické ako vedecké, čo nám vôbec nemusí prekážať. Napriek tomu sú naše výkony vo vede vcelku uznávané. My architekti pristupujeme k historickým faktom metódami vedeckého skúmania, ich samotná podstata obsahuje ťažko definovateľné množstvo poetickej licencie, výsledok je pekný text ako autorská interpretácia zdrojových často „faktov“. So Spenglerom však možno nesúhlasím. Príliš často operuje s vypäto romantickou Goetheho faustovskou dušou. Architektonický výskum má pri tejto interpretácii široké pole pôsobnosti. Od poézie dejín po kontaktné a prienikové prírodné vedy. Problém môže nastať, keď pri potenciálnej vede sklzneme do metafyziky. Architektonická tvorba je, prirodzene, založená na výskume, len si to musíme sami sebe priznať a prenášať to už do výučby. Už v základoch architektonického navrhovania prváci na FA skúmajú architektúru. Typologickú prípravu ateliérovej tvorby zmeňme tiež na výskum, skutočnosť tomu zodpovedá. Celé roky vieme, že študentské texty ako výsledok viacerých zadaní sú publikovateľné, niekedy ich takmer vážne nazývame eseje, prikláňajúc sa k anglickému „essay“, čo je štandardný výkon študentov anglofónnych univerzít. Nedokážeme sformulovať do konzistentného celku metodiku výučby ateliérovej tvorby, ktorá, samozrejme, zodpovedá medzinárodne fixovaným postupom PBL až PPBL (Problem Based Learning až Problem and Project Based Learning), a teda tu sa otvára pole výskumu, ktoré máme reálne obsadené, len sa to ostýchame „spísať“. A ďalší fenomén, časť výskumu nám uniká do iných odborov. Niekedy je dôvodom poctivá snaha otvárať nové horizonty, inokedy útek od ako keby nevedeckej architektonickej scény. A občas aj niečo iné, aplikovaná matematika či informatika môže byť pre architekta polom nových objavov, aj keď na ich domácom ihrisku ide o samozrejmosť. Výskum potom namiesto, aby bol „aj – aj“ nie je „ani – ani“, začínajúci výskumník sa spolieha na to, že architekti tamtej problematike nerozumejú a odborníkom z tamodtiaľ povieme – veď my sme architekti. Ťažko sa tu hľadajú naozaj dobre vyvážené príklady.

Na svet sa môžeme pozeráť v zásade dvoma spôsobmi: aké veci sú, alebo aké by mali byť. V pohľade, aké veci sú, je implikované aj, aké veci boli. Skúmanie (architektúry) v tomto segmente je analytické, deskriptívne, umožňuje spresňovanie smerom k „nekončne malým“ novým poznatkom vnútri objektu výskumu. Skúmanie, aká by architektúra mala byť, otvára výskum smerom dopredu a do ťažko predpovedateľnej šírky – výskum je hľadajúci, prospektívny. Prospektívny výskum smerujúci k predpokladanému cieľu reaguje dnes na sociálne, ekonomické, možno najmä na environmentálne výzvy. Problém je v tom, že cieľ je pohyblivý a na ceste k nemu sa menia pravidlá.

Zhodou okolností v aktuálnom čase bol publikovaný text komentujúci zmysel vedy. Časopis *Týždeň* určite nepatrí do skupiny odborných médií, ale vychádza v ňom kvalitný seriál o súčasnej vede. Martin Mojžiš v článku *Čoraz rýchlejšie* uvádza: „Máločo zmenilo životy ľudí za posledných 150 rokov tak výrazne ako aplikácie rôznych vedeckých objavov. Ale aplikácie, nech by boli akokoľvek užitočné, nie sú skutočným zmyslom vedy. Skutočným zmyslom vedy je ukávanie zvedavosti. Iba sem-tam je ako bonus pribalená nejaká aplikácia. Nie je to však ten najcennejší bonus. Ovela cennejším prídavkom, ktorý býva niekedy pribalený k ukojenej zvedavosti, je úžas. Úžas jednak samotných vedcov a jednak ľudí, ktorí im nazerajú ponad plecia.“ (51. – 52. týždeň /2011)

Uvedená charakteristika sa nám hodí do kontextu. Úžas vyvoláme málokedy, ale úprimnú zvedavosť dokážeme dať najavo produktívne.

Robert Špaček